

Kamuoyunda Dezenformasyon Yasası Olarak Bilinen, 7418 Sayılı “Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” un Getirdikleri

Hasan Oymak, Avukat

Görüş Review

Giriş

Kamuoyunda “Dezenformasyon Yasası” olarak bilinen 7418 sayılı ‘Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’, 18 Ekim 2022 tarih ve 31987 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi. ¹

İlk çalışmanın başladığı andan itibaren pek çok tartışmayı ve lehte-aleyhte yorumları da Türkiye gündemine taşıyan kanun, dezenformasyonla mücadele amacı çerçevesinde özellikle 5187 sayılı “Basın Kanunu”, 5237 sayılı “Türk Ceza kanunu” ve, 5651 sayılı, “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun”² da yapılan ilave düzenlemeleri içermektedir.

Düzenleme, özellikle 29. Madde bakımından yoğun tartışmalara konu olmuş ve Türkiye gündemine oturmuştur.

Çalışmamızda, sosyal medya dezenformasyonunu, 7253 sayılı kanun ile getirilen düzenlemeleri, dünya uygulamalarını ve düzenlemeye dair, hala devam eden tartışmalardaki müsbet ve menfi yaklaşımları değerlendireceğiz.

Sosyal Medya – Dezenformasyon- Mezenformasyon

Sosyal medya; İnternet üzerinden bireylerin birbirleriyle yaptıkları paylaşımların bütünü kapsayan bir sistemdir. Zaman ve mekân sınırlaması olmadan iletişimi küresel çapta kolaylaştıran, tabakalar arasındaki sınırları kaldıran ve kullanıcıların, dünyanın farklı yerlerindeki diğer kullanıcılar ile anında iletişim kurmalarını kolaylaştıran bir platformdur. **(Bozkurt 2018)** Günümüzde sosyal medya platformlarının en çok bilinenleri, instagram , facebook ve twitter’dir.

İnternet teknolojisinin ortaya çıkışı ve gelişimi beraberinde köklü değişiklikleri getirmiştir. Tarih boyunca farklı amaçlarla yanlış bilgiler ve söylentiler ortaya çıkmış olsa da internetin ortaya çıkmasıyla birlikte yalan haberlerin daha hızlı bir şekilde yayılmaya başladığı görülmektedir. Özellikle politik alanda gerçeklerin çarpıtılması ve yeniden üretilmesiyle birlikte hakikatin değersizleştiği post-truth (hakikat ötesi) döneme girilmiştir. Bu dönemde bilhassa sosyal medya, sahte haberlerin daha hızlı yayılmasına ve geniş kitlelere ulaşmasına neden olmaktadır. Bu durum

1 7418 sayılı ‘Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’ un tam metni için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/Kanun/7418>

2 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında kanun” un tam metni için bkz. resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/5/20070523-1.htm

ise sosyal medyadaki dezenformasyonun daha çok artmasına ve olumsuz sonuçlar doğurmasına yol açabilmektedir.

Dezenformasyon” yanlış bilgilendirme anlamına gelmektedir. İçeriğinde gerçek dışı bilgi kullanılan ve bir anlamda manipülasyon amacı taşıyan dezenformasyon genellikle kara propaganda olarak da bilinir. Kamuoyu oluşturma ve kitleleri mobilize ederek kaos yaratma amacıyla sadece kişiler veya organizasyonlar tarafından değil, aynı zamanda gazeteler ve haber kanalları tarafından da sıklıkla başvurulan bu yöntem günümüz dijital medya ortamlarında oldukça yaygınlaşmış ve tehlikeli bir boyuta ulaşmış durumdadır.

Anadolu ajansına Dezenformasyona dair açıklamalar yapan İbn Haldun Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Berrin Kalsın bu konuda şunları söylemiştir: “ Dezenformasyonla birlikte ortaya çıkan toplumsal sorunlar son birkaç yılda tüm dünya genelinde keskin izler bıraktı. Bireysel anlamda yarattığı psikolojiden demokratik toplumların yaşadığı sorunlara kadar geniş bir yelpazede etkiye yol açan dezenformasyon, sosyal medyanın insanlığa neler yaptığı konusunda büyük tedirginlik yaratıyor. Josep Bernstein’in yakın zamanda belirttiği gibi, “kalabalıkların bilgeliğinden dezenformasyona geçiş” gerçekten de ani oldu.

Özellikle salgın, doğal afet, seçim dönemleri veya toplumu yakından ilgilendiren önemli konularda dezenformasyonun daha fazla artış gösterdiği görülmektedir.

Dezenformasyon ile sıklıkla karıştırılan diğer bir kavram olan “mezenformasyon” (misinformation) ise yanlış bilginin kasıtsız olarak paylaşılması anlamına geliyor. Diğer bir anlatımla dezenformasyon bilinçli olarak yalan haber yapma ve bunu yayma anlamına gelirken, mezenformasyon bu bilgiyi bilmeden yaymak olarak kabul ediliyor. Kasıtlı olarak yapılan dezenformasyonda, sıklıkla bot hesaplar kullanılmakta ve muhatap kitle manipüle edilmeye çalışılmaktadır.

Dezenformasyon, tüm dünyada farklı sebep ve mecralarda sıklıkla kullanılan bir yöntem olduğundan, pek çok ülke, bu konuda yasal düzenleme yapma yoluna gitmiştir. Ülkemizde sosyal medyayı düzenleyen 5187 sayılı “Basın Kanunu”, 5237 sayılı “Türk Ceza kanunu” ve, 5651 sayılı, “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” mevcut iken gelişen durumlar karşısında bu kanunlarda değişiklikler yapma zarureti doğmuştur.

Her ne kadar pek çok kişi ve kurum, sosyal medyanın tümüyle özgür olması yönünde görüş açıklasa da, ortaya çıkan dezenformasyondan bir şekilde etkilendiklerinde, yasal bir düzenleme olması yönünde fikir beyan etmektedirler. Çalışmamıza konu olan 7418 sayılı ‘Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” düzenlemesi de esasen tam da bu saiklerle yapılmış, ancak kamuoyu nezdinde, hala devam eden sert ve uzun tartışmalara konu olmuştur. 40 maddeden oluşan Kanunun 20., 21., 22., 25., 26., ve 27. Maddeleri ile 28. Maddesinin (a) ve (b) bentleri hariç diğer bentleri 01.04.2023 tarihinde, diğerleri ise yayınlanmış olduğu 18 Ekim 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Dünyada Sosyal Medya Düzenlemeleri

ABD

Ülke dışından gelen dezenformasyon saldırılarını önlemek ve hassas konularda kamuoyunu sağlıklı bilgilendirmek amacıyla Nisan 2022’de ABD İç Güvenlik Bakanlığı’na bağlı olarak Dezenformasyon Yönetim Kurulu kuruldu.

AVUSTRALYA

Çocukların dezenformasyona karşı korunmasını hedefleyen yasa tasarısı 2021 yılında gündeme alındı ve 16 yaşından küçük sosyal medya kullanıcıları için ebeveyn iznini şart koşan bir yasa oluşturuldu.

İNGİLTERE

Mart 2022’de uygulanmaya başlanan yasa, dezenformasyon oluşturan içeriklerin kaldırılmasında sosyal medya platformlarını sorumlu tutuyor.

KANADA

Demokrasinin toplumda sürdürülebilir hale gelmesinin önünde dezenformasyonu tehdit olarak gören Kanada hükümeti, aynı zamanda güvenilir bilgiyi edinme uygulamalarını okul müfredatına aldı.

FRANSA

9 Temmuz 2019’da dijital platformların “ırk, din, cinsiyet veya engellilik temelinde açıkça yasa dışı” olan içeriklerin 24 saat içerisinde kaldırılmasını zorunlu kılan, çevrimiçi nefret söylemine karşı bir yasa hayata geçirildi.

ALMANYA

“Sosyal Ağ Kanunu” ile Şubat 2022’den itibaren medya platformları yalan haber kapsamındaki içerikleri denetleyip siliyor.

Bu şirketler aynı zamanda ceza hukuku kapsamında suç teşkil eden içerikleri de güvenlik birimlerine bildirmekle yükümlü tutuluyor

İTALYA

18 Ocak 2018’de vatandaşların yanlış bilgileri polise bildirebilecekleri çevrimiçi bir portal kuruldu. Departman bunları inceleyip yasalar çiğnenmişse yasal işlem başlatıyor.

SİNGAPUR

2019 yılında yanlış bilgi yaymayı suç sayan Çevrimiçi Yanlışlıklardan ve Manipülasyondan Koruma Yasası kabul edildi. Buna göre güvenlik, kamu huzuru, diğer devletlerle ilişkilerin tehlikeye atılması, kamu güvenliği gibi konularda yanlış beyanların yayılmasına para ve hapis cezası öngörülüyor

7418 Sayılı Yasa İle Getirilen Düzenlemeler

7418 sayılı kanun, internet haber sitelerinde çalışanların basın mensubu sayılmasından basın kartı düzenlemesine, sosyal ağların Türkiye’de ofis açma zorunluluğundan, BTK’nun yetkilerine, kişilik haklarının ve çocukların korunmasından resmi ilanlara kadar pek çok düzenleme yapmış ancak tartışmalar, dezenformasyon konusunda Türk Ceza kanununa 217 /A maddesini ekleyen 29. Madde üzerinde yoğunlaşmıştır.

Peki nedir 29. Maddenin içeriği ve tartışmaya konu olacak hangi düzenlemeleri içermektedir?

Kanunun 29. Maddesinin metni aşağıdaki şekildedir:

MADDE 29- 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa 217 nci maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

“Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma

MADDE 217/A- (1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

(2) Fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır.”

Buna göre TCK 217/A maddesi çerçevesinde değerlendirilecek olan fiilin suç olması aşağıdaki şartların gerçekleşmesine bağlanmıştır :

- (1) **“Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle”**
- (2) **“ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili” bilgi**
- (3) **“gerçeğe aykırı” bilgi**
- (4) **“alenen” yaymak**
- (5) **“kamu barışını bozmaya elverişli şekilde” yaymak**

Düzenleme neyi amaçlamaktadır?

Sosyal medya dezenformasyonu, seçimlerden savaşımlara, şirketlerin ticari rekabetinden kurumlar arası ilişkilere toplumsal barıştan kaos yönetimine kadar pek çok konuda etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Ortaya çıkan bu durum, yapılan dezenformasyon sonucu olumsuz etkilenen kişi ve kurumların haklarını korumanın yanı sıra, önleyici olma zorunluluğunu getirmiştir. Dolayısıyla düzenleme ile hem etkin bir koruma sağlanması , hem de uygulamadaki eksikliklerin giderilmesi amaçlanmıştır.

Kanunun gerekçesinde şu ifadeler yer verilmiştir:³

“Teknolojinin önemli sonuçlarından biri olan internet, diğer kitle iletişim araçlarını geride bırakırken; internet üzerinden geliştirilen ve her geçen gün artan kolay erişim ve iletişim yöntemleri, “sosyal medya” kavramını toplumsal yaşamın merkezine taşımıştır. İnternet, haber ve bilgiye erişimi kolaylaştırdıkça ve hızlandırdıkça, buna bağlı olarak sosyal medyanın kullanımı da artmaktadır. Bu artış, yeni ve farklı temalı sosyal medya platformlarının oluşmasına ve insanların zamanının büyük bir bölümünü bu platformlarda geçirmesine neden olmaktadır. Öyle ki, dijitalleşme ortamıyla bağlantılı olarak yeni sosyal problemlerin, kişilik bozukluklarının ya da psikolojik hastalıkların tartışıldığı bir dünyaya doğru gidildiği, uzmanlarınca dile getirilmektedir. Diğer taraftan dijital dünyanın insan hayatında fazlasıyla etkili olması ve sosyal medya platformlarının bu denli çeşitlenmesi, kişilerin gerek sosyolojik gerek hukuki birçok problemle veya kişisel haklarının ihlaliyle karşılaşmasını beraberinde getirmiştir. Buna karşın sosyal ağ sağlayıcıların veya dijital dünyanın arka planında rol alan diğer aktörlerin, geniş çaplı kullanıcı

³ Gerekçe metninin tamamı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c016/tbmm18016018ss0081.pdf>

sayıları ile kullanıcı verilerinden yararlanarak elde ettikleri milyarlarca dolar gelire veya özel bilgiye rağmen, kişilerin haklarının korunması noktasında ihtiyaç duyulan önleyici ve koruyucu mekanizmaları geliştirmedikleri ya da etkin tedbirler almadıkları veyahut kullanıcıların ve devletlerin haklı taleplerine direnç gösterdikleri gözlemlenmektedir. İnternet ortamının; ulusal sınır tanımayan olgusu, hızlı erişim ve geniş paylaşım kolaylığı sağlaması, dağınık, çok değişkenli ve dinamik küresel ağ yapısı nedeniyle kötü niyetli kullanıcıların kimliklerini gizleyerek yasa dışı iş ve eylemlerini hayata geçirmesine fırsat tanıdığı artık bilinen bir gerçekliktir. Dolayısıyla, sahte isim ve hesaplarla yasa dışı içerik oluşturup paylaşma, farklı siyasi düşüncedeki kişilere, herhangi bir alanda rakip olarak gördüklerine, farklı dinlere veya milletlere yönelik küfür, iftira veya hakaret etmek, karalamak ya da itibarsızlaştırmak, nefret ve ayrımcılığa zemin oluşturmak amacıyla kullanıldığı durumlarda internet, düzenleme yapılması gerekli alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda kişilik hakları ihlal edilen bireyler, anayasal güvence altında olan haklarının korunması noktasında devletten beklenti içine girmektedirler. Devletin bu alandaki yükümlülüğü, temel hak ve özgürlüklerin korunacağı ve aynı zamanda ifade özgürlüğünün de güvence altına alınacağı düzenleyici bir rol üstlenmesidir. Bunun sonucunda devletlerin vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini hem diğer kullanıcılara hem de sosyal medya platformlarına karşı koruması gerekmektedir. Nitekim, hem Avrupa ülkeleri (Almanya, Fransa, İngiltere...) hem de Amerika Birleşik Devletleri, dijital dönüşümün küresel ölçekte ve toplumun tüm kesimlerinde hissedilir hale gelmesi ile birlikte bu alanda yeni regülasyonlar yapmaktadırlar. Avrupa Birliği “Digital Services Act/ Dijital Hizmetler Yasası” ile “Genel Veri Koruma Tüzüğü” olduğu gibi yine öncü regülatör olarak gerekli adımları atmaktadır. Ülkemiz de dijital dünyada vatandaşlarının karşılaştığı sorunları, gerçek dünyada olduğu gibi çözebilmek adına, söz konusu diğer ülke ve uluslararası kuruluş düzenlemelerini de dikkate alarak gerekli adımları atmaya hedeflemektedir. Bu adımların zemininde, özellikle ifade özgürlüğüne temas eden noktalarda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10 uncu maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında yer alan hükümler yer almaktadır. Anayasanın ilgili hükümleri ile tanınan ve koruma altına alınan temel hak ve özgürlükleri, Ülkemiz gerçek dünyada olduğu gibi, dijital dünyada da korumayı amaçlamaktadır. Belirtmek gerekir ki, dijital dünyada da insanların onur, şeref ve saygınlığının, kişisel haklarının, özel hayatlarının dokunulmazlığının ve kişisel verilerinin korunması gerekmektedir. Bu bağlamda, yalan haberi kasıtlı olarak üretme ve yayma eyleminin (dezenformasyon), birey ve toplum iradesini ipotek altına alan ve vatandaşların gerçek bilgiye ulaşma hakkını engelleyen ciddi bir tehdit haline geldiği aşikârdır. Bu tehdit, aynı zamanda çeşitli özgürlükleri istismar etmek suretiyle başta ifade özgürlüğü ve haber alma özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını engellemeye yöneliktir. Gelişen teknoloji ile birlikte dezenformasyonun vardığı nokta, temel hak ve özgürlükleri korumak adına bu tehditle mücadele etmeyi zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede mevzuatımızdaki mevcut düzenlemeleri yeni duruma uygun hale getirmeye yönelik ilave düzenlemeler yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bilgiye bir tuşla ulaşabilme kolaylığı interneti diğer iletişim araçlarının önüne geçirmiş, ancak haberleri bu şekilde rahat ulaşılabilir hale getiren internet haber siteleri ve çalışanları, gazetelere ve gazetecilere tanınmış olan haklardan yararlanamamıştır. Bu durumu ortadan kaldırmak amacıyla Teklifte internet haber siteleri 5187 sayılı Basın Kanunu ile 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun kapsamına alınmış ve çalışanları yazılı medyada çalışan basın mensupları ile eşit şartlara sahip hale getirilmiştir. 5953 sayılı Kanunda yapılan değişikliklerle; internet haber sitelerinde fikir ve sanat işlerinde ücret karşılığı çalışanlar da gazeteci tanımına dahil edilmiştir. Bu sayede ifade özgürlüğü ve doğru haber alma hakkının kuvvetlendirilmesi hedeflenmiştir. Değişiklik Teklifiyle, internet haber siteleri süreli yayın kapsamına alınarak, süreli yayınlara benzer şekilde beyanname verilmesi, ceza ve hukuki sorumluluğu, düzeltme ve cevap hakkı, tabi olacakları yargılama usulü ve beyannamelemlerin verileceği mercii düzenlenmiştir. İnternetin doğası ve dinamik yapısından kaynaklanabilecek problemlerin giderilmesi amacıyla bir içeriğin internette ilk kez sunulmaya başlandığı tarihin, her erişildiğinde değişmeyecek şekilde içeriğin üzerinde belirtilmesi zorunlu hale getirilerek bu içerikten doğacak sorumluluklar açısından tarih tespiti mümkün hale getirilmektedir. Böylece basın duyurularının ve yargı organları tarafından verilen yayın yasağı kararlarının hızlı ve etkin bir şekilde tebliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca, 195 sayılı Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanunda, internet haber siteleri de kapsayacak şekilde değişiklik yapılarak, resmi ilan ve reklamların bu mecralarda belirli kurallar çerçevesinde yayınlanmasının sağlanması suretiyle halihazırda yazılı medya işletmelerine verilen resmi ilan ve reklamların, internet haber sitelerine de verilmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda, özel kanunlardaki hükümler uyarınca gazetelerde yayınlanması zorunlu olan resmi ilanların, etkin ve

verimli şekilde daha fazla muhabata ulaştırılması, şeffaflık ve rekabet ortamının sağlanması amacıyla internet haber sitelerinde de yayınlanmasına imkan verilmekte, böylece bu siteler de resmi ilanların yayın mecrası olarak belirlenmektedir. Diğer taraftan, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda yapılan değişiklikler ile uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi amacıyla içeriğin çıkarılması/erişimin engellenmesi kararlarının uygulama mercii noktasındaki tereddütlerin ortadan kaldırılması ve Erişim Sağlayıcıları Birliğinin görev ve yetki alanının belirlenmesi öngörülmektedir. Çocukların, gençlerin ve ailenin internetin yasa dışı içerikleri hakkında bilinçlendirilmesi ve güvenli kullanımı konusunda bilgilendirilmesi için Birliğe ilave görevler tevdi edilmektedir. Kişilik haklarının korunmasına yönelik olarak Birliğe yapılan müracaatlara ilişkin yapılacak itirazlarda takip edilecek yargısal denetim usulü hususunda düzenleme yapılmaktadır. Gelişen teknoloji ile birlikte, internet ortamında işlenen suçla konu yayınların içerik veya yer sağlayıcısının belirlenmesinde yaşanan sorunlar nedeniyle içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararı verilebilecek katalog suçlarda, yurt içi-yurt dışı ayrımı kaldırılmaktadır. 7253 sayılı Kanunla düzenlenen sosyal ağ sağlayıcıların yükümlülük ve sorumluluklarına yönelik; muhataplık ilişkisinin güçlendirilmesi, raporlama yükümlülüğünün kapsamının genişletilmesi, çocuklara yönelik uygulamalar konusunda ayrıştırılmış hizmet sunumunun sağlanması, yargı mercilerinin bilgi taleplerine süresinde ve doğrudan cevap verilmesi, kullanıcı haklarının korunması, kamu güvenliğini ve kamu sağlığını etkileyen olağanüstü durumlarda kriz planı oluşturularak etkin önlemler alınması gibi hususlarda Avrupa Birliğindeki regülasyonlara ilişkin gelişmeler de göz önünde bulundurularak ilave düzenlemeler yapılmaktadır. Ayrıca, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanununda öngörülen değişikliklerle; şebekeler üstü (Over The Top (OTT) - İnternet Tabanlı) hizmetler tanımlanmaktadır. Türkiye'deki herhangi bir mevzuata tabi tutulmadan sunulan bu hizmetler, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından yetkilendirilen ve benzer hizmeti sunan işletmeciler açısından haksız rekabet oluşturduğu için BTK'ya bu hizmetlere ilişkin gerekli düzenlemeleri yapma ve ilgili tedbirleri alma hususunda yetki verilmektedir. Böylelikle, BTK tarafından yetkilendirilen işletmecilerin, ilgili mevzuat çerçevesinde kamu hizmetinin gereği gibi yürütülmesini teminen tüketici hakları, kişisel verilerin korunması, hizmet kalitesi, raporlama, mali yükümlülükler gibi bazı yükümlülüklerle tabi tutulması amaçlanmaktadır. Değişiklik Teklifiyle yalan haberin vardığı nokta ve etkileri dikkate alınarak dezenformasyonla mücadele kapsamında bir taraftan idari tedbirler güçlendirilirken diğer taraftan 5237 sayılı Kanunun "Kamu Barışına Karşı Suçlar" başlıklı beşinci bölümünde "Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" başlığıyla müstakil bir suç ihdas edilmektedir. Bu doğrultuda, sırf halk arasında endişe, panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilginin, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayılması suç olarak düzenlenmektedir. Böylelikle failde özel kast, gerçeğe aykırı bilgi de özel nitelik ve eylemde elverişlilik aranmaktadır."

Kanunun, büyük tartışmalara yol açan 29. Maddesindeki gerekçe ise şu şekilde kaleme alınmıştır:

"Madde 29: Düşünce ve kanaat (ifade) özgürlüğü, kamusal tartışma ve kanaat oluşumunu mümkün kılarak demokratik toplumun oluşmasına katkı sağlayan temel hakların başında yer almaktadır. İfade özgürlüğünün temeli ve zemini, doktrinde "fikirler pazarı" olarak nitelendirilmektedir. Demokratik toplumun vazgeçilmezleri olan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik; bireyin kendisini geliştirmesine, dolayısıyla toplumun ilerlemesine yol açan en temel gerekliliklerdir. Bu gereklilikler ise ifade özgürlüğünün alt yapısını oluşturmaktadır. İfade özgürlüğü, haber ya da bilgiye ulaşma hakkı, kanaat sahibi olma hakkı ve kanaati açıklama hakkı olmak üzere üç unsurdan oluşmakta ve bu alanları korumaktadır. Haber ya da bilgiye ulaşma hakkı; bireylerin iletişim araçlarını özgürce kullanabilmelerine, haber ve bilgi kaynaklarına kolayca erişebilmelerine ve fikirler pazarında yer alan farklı görüşler arasından diledikleri seçimi yapabilmelerine, böylece kendilerine ait (özgün) düşünce ve kanaatlerini oluşturabilmelerine imkân sağlamaktadır. Özünde, negatif statü haklarından olan ifade özgürlüğü, devletler için negatif yükümlülük getirmektedir. Bunun yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının ve Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru incelemelerinin etkisiyle temel hak ve özgürlüklerin günümüzde ulaştığı seviye, ifade özgürlüğü bakımından devletlerin pozitif yükümlülüklerini de ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan bu pozitif yükümlülüğün, özgürlüklerin önünü açmak ve geliştirmek yönünde olacağına

şüphe bulunmamaktadır. Teknolojik gelişmelerin ve internetin yaygınlaşmasına bağlı olarak ciddi rağbet gören dijital platformlar, daha çok “içerik” olarak nitelendirilebilecek bilgi veya haberlerin yayılma hızını öngörülemeyen biçimde artırmış ve bu içeriklerin zihin süzgecinden geçme, analiz etme ve değerlendirme süresini oldukça kısaltmıştır. Bu noktada, internetin sağladığı anonim ortam yalan, yanlış veya manipülatif içeriklerin artmasına neden olmuştur. Bilhassa, özel saiklerle oluşturulup organize bir biçimde yayılan içerikler veya bot hesaplar aracılığıyla yapılan paylaşımlar, internet ortamındaki dezenformasyonu hızlı bir biçimde artırmaktadır. Bu şekilde maksatlı bir biçimde oluşturulan uydurma içerikler, fikirler pazarındaki ürün güvenliğini olumsuz etkilemekte, bireylerin kanaat oluşumunu manipüle etmekte ve özgür düşüncüyü ipotek altına alarak demokratik ortamın masumiyetini zedelemektedir. Sonuçta, kişilerin habere veya bilgiye erişimini kolaylaştırmaya yönelik mekanizmalar ve imkânlar geliştirilirken, haber veya bilginin güvenliği sağlanarak, özgür ve özgün fikirlerin demokratik ortamda çatışmasına ya da yarışmasına yönelik tedbirlerin alınması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Maddeyle, sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli olacak şekilde alenen yaymak suç olarak düzenlenmektedir. Fiilin, “kamu barışını bozmaya” elverişli olması aranarak, bu suçun somut tehlike suçu olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra “dezenformasyon” olarak nitelendirilen bu fiillerin, kişilerin bireysel kanaatlerini açıklama veya haber verme haklarıyla karıştırılmaması için fiilin, halk arasında endişe, korku veya panik yaratma saikiyle gerçekleştirilmesi – 15 – Türkiye Büyük Millet Meclisi (Sıra Sayısı: 340) ilave bir unsur olarak aranmaktadır. Belirtmek gerekir ki, dezenformasyona konu içerik, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili doğrudan asılsız bir bilgi olabileceği gibi tahrif edilmiş bir bilgi de olabilecektir. Kamu barışına yönelik suçlar kapsamında ihdas edilen bu suçun, Bölümde yer alan diğer suçlardan daha farklı bir alanı düzenlediğinde şüphe bulunmamaktadır. Ayrıca suçun, failin gerçek kimliğini gizlemek suretiyle veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hali, cezada artırım sebebi olarak öngörülmektedir.”

Tartışmalar Eleştiriler ve Değerlendirme

Yukarıdaki gerekçe ile teklifi hazırlanan 7418 sayılı düzenleme, kanun teklifinin gündeme geldiği andan itibaren yoğun tartışmalara konu olmuştur. Bir kesim düzenlemeyi sansür olarak nitelerken, destek veren kesim ise bunu, devletin, kamu düzeninin sağlanması ve vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini koruma yükümlülüğü çerçevesinde zorunlu ve yerinde bir tasarrufu ve egemenlik hakkının gereği olarak görmektedir.

Tartışmalar, özellikle düzenlemenin 29. maddesi ile birlikte yoğunlaşmıştır. Bu maddede, “Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacak” hükmü yer almaktadır.

Aynı madde, cezanın, “suç”, failin gerçek kimliğini gizlemek suretiyle bir “örgüt faaliyeti” çerçevesinde işlenmesi durumunda yarı oranda arttırılmasını da düzenlemiştir.

Düzenlemeye karşı çıkan muhalefet partileri, hukukçular ve sosyal medya kullanıcılarının belli başlı eleştirileri şunlardır;

- Düzenleme ifade özgürlüğünü kısıtlayacaktır ve sansür mahiyetindedir.
- Soruşturma furusu başlayacaktır.
- Hiçbir konuya ilişkin değerlendirme yapamayan tedirgin bir toplum yaratılacaktır.
- Düzenleme Anayasanın 13. maddesine aykırılık teşkil etmektedir.
- Düzenleme seçimler bakımından haksız rekabete neden olacaktır.
- 29. maddenin değerlendirmesi çok net olmadığı için kötüye kullanılmaya müsaittir ve yargıçlar bakımından niyet okuma sonucu doğurabilecektir.

Anayasa hukukçusu Prof. Dr. Serap Yazıcı, düzenlemenin Anayasamızın 13. Maddesinde yer alan “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*” hükmünü ihlal ettiğini savunmuştur.⁴

Muhalefet partileri, bu düzenlemenin, iktidar partisi tarafında seçimlere giderken sansür uygulamayı ve aleyhine doğacak sonuçları engellemeyi amaçlayarak çıkarıldığını ileri sürmektedir.

Hukukçular tarafından ortaya konan endişelerin başında ise, “gerçeğe aykırı bilgi” kavramının nasıl tespit edileceği ve “yargıçlar tarafından niyet okuma sonucunun doğması ihtimali bulunduğu” noktasında toplanmaktadır. Eleştiriler arasında, kanunun yanlış ya da taraflı uygulanması halinde ortaya büyük mağduriyetlerin çıkabileceği, mesela dövize ilişkin öngöründe bulunan yahut deprem tahmini yapan kişilerin ceza tehdidi altında olduğu görüşleri de yer almakta.

Tüm bu endişelere karşılık ise, düzenlemeyi destekleyici mahiyette şu ifadeler kullanılmaktadır:

- “TCK 218. Maddesinin açık hükmüne göre, “haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştirci amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz”
- “Dezenformasyon suçunun teşekkülü için TCK m.217/A maddesinde yer alan beş şartın, beşinin birlikte olması gerekiyor. Dolayısıyla, döviz öngörüsünde bulunan ekonomist, deprem tahmini yapan bilim adamı bu suç kapsamına girmez”
- Belirtilen 5 şartın aynı anda oluşmasının zorluğu, soruşturma furyası kaygılarını da bertaraf edecek niteliktedir.
- Burada tümüyle toplumsal yarar ve hakların korunması amaçlanmaktadır. Kötü niyet olmaksızın ve haber verme sınırlarını aşmayan biçimde yapılan düşünce açıklamalarının suç olması söz konusu değildir ve bu nedenle düzenlemede siyasi bir amaç yoktur. Ancak kötü niyetli kişilerin bir yalanı, gerçekdışı bir bilgiyi kasıtlı bir şekilde bu ülkenin huzurunu, barışını, kamu düzenini iç ve dış güvenliğini tehlikeye atacak şekilde kullanmasını engellemek te devletin görevidir.

Tüm anılan çerçevede değerlendirmemiz şu yöndedir:

Öncelikle kabul edilmelidir ki, 7418 sayılı düzenleme, 5187 sayılı “Basın Kanunu”, 5237 sayılı “Türk Ceza kanunu” ve, 5651 sayılı, “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda yapılan ilave ve değişiklikleri içermekte, yani bu kanunları daha etkin hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Düzenleme, tüm dünyada artık bir sorun olduğu kabul edilen, ülkelerin içişlerinden uluslararası ticarete, toplumsal barıştan seçimlere kadar pek çok alana müdahalenin yaşandığı dezenformasyona karşı koruyucu önlemler almayı amaçlamaktadır.

Sosyal medya dezenformasyonu , 2016 ABD Başkanlık seçimlerinde kullanılan bir yöntemdi ve eski Başkan Donald Trump’ın geleneksel medya yayıncılarına karşı sıklıkla kullandığı bir ifade olan “fake news” şeklinde gündeme oturmuştu.

Bununla birlikte sosyal medya paylaşımlarının gerçeklerden çok daha fazla itibar gördüğü, gerçek ile yalan arasındaki sınırların bulanıklaştığı bir dönemi ifade eden “hakikat ötesi” (post-truth) ise dezenformasyonun yaygınlaşmasıyla birlikte karşımıza sıklıkla çıkmaya başlamıştı.

⁴ Serap Yazıcı, Dezenformasyon Yasası Hukuk Devletine Aykırıdır, Politikyol, 22 Haziran 2022, erişim tarihi: 3 Eylül 2022, <https://www.politikyol.com/dezenformasyon-yasasi-hukuk-devletine-aykiridir/>

“Hedef kitlenin aldatılarak birtakım çıkarlar doğrultusunda algılarıyla oynanması” anlamına gelen bu kavram, 2016 Başkanlık seçimleri ve Brexit tartışmaları sonrasında Oxford Dictionary tarafından “yılın kelimesi” seçilmişti.

Dezenformasyonun Covit 19 sürecinde neredeyse tüm dünyada daha yoğun kullanıldığı, aşı destekçileri ve aşı karşıtları tarafından, doğru bilgi vermek yerine halkı manipüle etmek amaçlı kullanımlara konu olduğu da bilinen bir gerçektir.

Dezenformasyonun gerilimler yaratarak, demokratik kurumlara olan güveni sarsarak çevrim içi nezaketsizliği yaydığı ve toplumları kutuplaşmaya ittiği gerekçesiyle birçok ülkede yasal düzenleme yoluna gidildi.

Oxford Internet Institute tarafından 2020 yılında yayınlanan bir rapor, küresel olarak dezenformasyonda geline nokta gözler önüne seriyor. ⁵ “Siber ordu” şeklinde adlandırılan dezenformasyon faaliyetlerinin 81 ülkede ortaya çıktığına dair kanıtlar sunan rapor, bu faaliyetlerin her geçen gün arttığını ve ülkelerin propaganda ve dezenformasyon yaymak için sosyal medyayı kullandığına dikkati çekiyor. Yine Oxford Üniversitesi’nce 37 ülkede gerçekleştirilen bir araştırmaya göre Türkiye’nin yüzde 49 ile yalan haber ve dezenformasyona en çok maruz kalan ülkelerden biri olduğu açıklandı. ⁶ Rapora göre, her iki kişiden biri mutlaka asılsız bir habere denk geldiğini ifade ediyor. Pew Research Center raporuna göre ise Amerikalıların yarısı “uydurma haber/bilgi”nin ülkede çok büyük bir sorun olduğunu düşünüyor. ⁷ (Doç Dr. Berrin Kalsın- İbn Haldun Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından söylenen ve bizim de katıldığımız şu sözler, sosyal medya dezenformasyonuna ilişkin düzenlemenin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

“Özellikle sosyal medya mecralarının yaygınlaşmasıyla birlikte yalanın, üretilmiş haberlerin, dezenformasyonun hızla yayıldığını görüyoruz. Etkili bir denetim mekanizmasının olmadığı bu mecralardan yayılan bu tarz haberler sebebiyle milyonlarca insanın hayatı kararmaktadır. İlk ortaya çıktığında özgürlüğün sembolü olarak nitelenen sosyal medya, günümüz demokrasisi için ana tehdit kaynaklarından birine dönüşmüştür. Yükselen dijital faşizm ve yalan haber furyası karşısında bizim gibi dünyanın gelişmiş demokrasileri de teyakkuz halindedir. Geline aşamada dezenformasyon sadece bir milli güvenlik meselesi olmanın ötesine geçerek küresel bir güvenlik sorunu haline almıştır. Kamuoyunu doğrudan bilgilendirmek, dezenformasyon ve propaganda ile hakikat dairesinde mücadele etmek bu bakımdan önem arz ediyor. Vatandaşlarımızın doğru ve tarafsız haber alma hakkına hanel getirmeden, insanımızı, özellikle toplumumuzun savunmasız kesimlerini yalana ve dezenformasyona karşı korumaya çalışıyoruz.”

Bununla birlikte, özellikle bir hukukçu olarak tartışmalara neden olan kaygıları da saygı ile karşılamak durumunda olduğumuzu ifade etmeliyiz.

İfade özgürlüğü; BM tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde ilân edilen, demokratik ülkeler tarafından kabul edilerek koruma altına alınmış olan bir haktır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 10. maddesi ifade özgürlüğünü düzenlemektedir:

“- Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamları tarafından müdahale edilmeksizin ve ulusal sınırlar dikkate alınmaksızın, görüş sahibi olma, bilgi ve düşünceleri edinme ve yayma özgürlüğünü içerir. Bu Madde devletlerin yayıncılığı, net kullanıcılarının televizyon veya sinema işletmelerini izin alma koşuluna bağlamasını engellemez.

5 <https://demtech.oii.ox.ac.uk/research/posts/industrialized-disinformation/#continue>

6 <https://www.digitalnewsreport.org/publications/2018/digital-news-report-2018-turkey-supplementary-report/>

7 <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/12/08/many-americans-are-unsure-whether-sources-of-news-do-their-own-reporting/>

- Bu özgürlüklerin kullanımı, beraberinde ödev ve sorumlulukları getirdiği için, ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü veya kamu emniyeti menfaatlerine, düzensizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık veya ahlakın korunması, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli olarak elde edilen bilgilerin açıklanmasının önlenmesi veya yargı organlarının otorite ve tarafsızlığının sürdürülmesi için yasa tarafından öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan formalitelere, koşullara, kısıtlamalara veya cezalara tabi tutulabilir.”

Anayasa Mahkemesi’ne göre “herhangi bir kimsenin yalnızca kişiliğine bağlı olarak düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüne müdahale edilmesinin” haklı kılınması mümkün değildir. Bu nedenle herkesin ifade özgürlüğü eşit olarak koruma altındadır.

Ancak bu hakkın kullanılması, kişilere, kurumlara yahut devletlere zarar verme özgürlüğünü kimseye vermez.

Tartışmalardan görülmektedir ki, asıl kaygı, düzenlemenin kendisine değil, uygulayıcılara yönelik endişelerden kaynaklanmaktadır.

Bu durumda olması gereken, yasaları uygulayacak mercilerin meseleleri iyi analiz edebilecek ölçüde donanımlı, tarafsız ve adil olmalarıdır. Dolayısıyla adil bir uygulama tüm kaygıları giderecektir.

Son dönemlerde basına da yansımış olan, Twitter’ın yeni sahibi Elon Musk tarafından yapılan ifşaatlarda, Twitter vasıtasıyla devletlerin iç işlerine ve uluslar arası ilişkilere kadar yapılmış olan müdahaleler de göz önüne serilmiştir.

Son olarak, şunu ifade etmekte yarar görüyoruz; Türkiye sosyal medyanın en yoğun kullanıldığı ülkelerden birisidir ve sosyal medya platformları çok büyük bir kitleye hitap etmektedir. Böylesine geniş mecrada, yapılan yasal düzenlemelerin sosyal medya paydaşları bakımından farklı algılara neden olabilmesi son derece doğaldır. 7418 sayılı düzenlemenin iyi niyetli ve ortaya çıkması muhtemel mağduriyetleri önlemeye yönelik olduğu açıktır. Bununla birlikte, düzenlemeye dair eleştiri getirenlerin yukarıda yer vermiş olduğumuz kaygılarının haksız olduğu da söylenemez. Devletin, vatandaşlarının ifade ve haber alma hakkını olduğu kadar, kişilik haklarını da korumakla mükellef olduğu gerçeği karşısında, tartışmanın her türlü siyasi yaklaşımdan uzak bir şekilde yapılması elzemdir. Bu çerçevede, devletin de (hangi siyasal anlayış iktidarda olursa olsun) , kişilik haklarının korunması arasındaki dengeyi her zaman gözetmesi ve uygulayıcılar vasıtasıyla adil olması gerektiği de her türlü tartışmadan uzaktır. Kabul edilen düzenlemenin uygulaması esnasında tüm kuşkuların giderileceği ve sosyal medya kullanıcılarının hem ifade ve haber alma hakkının, hem de kişilik haklarının korunacağına inancımız tamdır.

Kaynaklar

7418 sayılı ‘Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’ <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/Kanun/7418>

5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında kanun ” <http://resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/5/20070523-1htm>

GEDİKLİ, Ahmet Taha KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA İNTERNET ORTAMINDAKİ ASILSIZ BİLGİ PAYLAŞIMLARININ ÖNLENMESİ- Bilişim Hukuku Dergisi (2020/2).

Dezenformasyon yasası, muhalefetin eleştirilerine karşın meclisten geçti.. <https://www.bbc.com/turkce/articles/crgz0vnq0ewo>

BOZKURT, Önder (2018) “Sosyal Medya Ve kültürel Yansımaları”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5 , Sayı 14.

Dezenformasyon yasası ne getiriyor, neden tartışılıyor?.. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjkx7jv1nll0>

7418 sayılı ‘Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun gerekçesi’ <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c016/tbmm18016018ss0081.pdf>

BBC NEWS / TÜRKÇE (2020) “Sosyal Medya Yasası: Hangi Ülke İnternette Nasıl Denetim Uyguluyor?” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53261921%20%2029%20Temmuz%202020>